

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ ve ETKİLİ OKUL YÖNETİMİ

Sefer Ada

Z. Nurdan Baysal

3. Baskı

Yazarlar

Prof. Dr. Sefer ADA ve Doç. Dr. Z. Nurdan BAYSAL

Türk Eğitim Sistemi ve Etkili Okul Yönetimi

ISBN: 978-605-4282-97-5

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Şubat 2010, Ankara

3. Baskı: Ekim 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Melike Serap Dalbudak

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Vadi Grup Ciltevi A.Ş.

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No: 105

Yenimahalle/ANKARA

(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan Eğitim Fakültelerinde uygulanan öğretmenlik meslek bilgisi (pedagojik formasyon) dersleri içinde yer alan “Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi” dersi ile her öğretmen adayının aynı zamanda potansiyel bir yönetici adayı olduğu gerçeğinden hareketle, okul yönetimi alanında donanımlı bir duruma gelebilmesi öngörülmüştür. Bu durum aynı zamanda 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan öğretmenlik mesleğinin tanımında da ifadesini bulmaktadır. Bilindiği gibi ilgili Yasa’da öğretmenlik mesleği, “Devlet’in eğitim-öğretim ve yönetim görevini üstlenen özel bir uzmanlık alanı” olarak tanımlanmaktadır. Örgün ve yaygın eğitim alanında çalışan öğretmenler, zaman içinde yasaların öngördüğü kriterlere göre yöneticiliğe geçebilmektedirler.

Bu kitapta Türk Eğitim Sistemi bağlamında, genel olarak eğitim yönetimi, eğitimöğretim, öğrenci işleri, muhasebe hizmetleri, bunun yanında teftiş işi, etik değerler, alternatif okullar, etkili ve verimli okullar ile ilgili bölümlere yer verilmiştir.

Kitaptaki her bölümü özellikle dil açısından özenle inceleyerek çalışmamıza katkıda bulunan Araş. Gör. Seda Gül KARTAL’a, kaynak araştırmasında bize yardımcı olan Dr. Senem Seda ŞAHENK’e, çalışmalara dolaylı olarak katkıda bulunan Aysel Korkmaz BEYOĞLU’na en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Sefer ADA

Doç. Dr. Z. Nurdan BAYSAL

Bu kitabı

Prof. Dr. Sefer ADA, oğlu Can ADA'ya;

*Doç. Dr. Z. Nurdan BAYSAL oğulları Mehmet Oğuz BAYSAL ve Mustafa Onur
BAYSAL'a ithaf eder.*

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	iii
Bölümler	v
Çizelgeler Listesi	xvi

1. Bölüm

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ, AMAÇLARI, İLKELERİ VE MEVCUT DURUMU	1
Genel Amaçlar	5
Özel Amaçlar	6
Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri	6
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE EĞİTİM BASAMAKLARI	8
Okul Öncesi Eğitimi	10
Okul Öncesi Eğitimin Tarihî Gelişimi.....	10
Okul Öncesi Eğitim Kuruluş İlkeleri.....	10
Okul Öncesi Eğitimin Genel Amaçları	10
Okul Öncesi Eğitimi Kuruluşları	11
Okul Öncesi Eğitimin Sorunları	12
İlköğretim	13
Ortaöğretim	16
Yükseköğretim	21
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖZEL EĞİTİM	23
Dünyada Özel Eğitimin Geçmişi	23
Ülkemizde Özel Eğitimin Geçmişi	24
Engel Grupları ve Okul / Kurum Türleri	26
Özel Eğitim Giderleri	29
Kaynaştırma Yoluyla Eğitim	29
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE YETİŞKİN EĞİTİMİ	32
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YÖNETİMİ.....	37
Eğitim Bakanlığı	38
Millî EĞİTİM BAKANLIĞI TEŞKİLAT YAPISI VE GÖREVLERİ	40
İl Eğitim Denetmenleri	49
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NA BAĞLI EĞİTİM KURUMLARI	
YÖNETİCİLERİNİN GÖREVLENDİRİLME ŞEKİLLERİ	50
Yöneticilik Görev Süresinin Hesaplanması	51
İl ve İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerince Yapılacak İşlemler	52
Yöneticilerin Görevi	55
Yönetici Yetiştirme	56

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN FİNANSMANI	57
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME.....	61
Okul Öncesi Öğretmeni Yetiştirme	61
İlköğretim I. Kademe (İlkokul) Öğretmeni Yetiştirme	61
Ortaokul II. Kademe Öğretmeni Yetiştirme	65
Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme.....	65
Üniversiteye Öğretim Elemanı Yetiştirme	65
SONUÇ.....	66
KAYNAKLAR	67

2. Bölüm

EĞİTİM YÖNETİMİ

Yönetimin Bilim Olma Sürecindeki Gelişimi.....	71
Yönetimin Bir Bilim Olarak Gelişmesinde Etkili Faktörler	72
Yönetimin Bilim Olma Sürecinde Sosyal Bilimlerin Katkısı	73
Yönetim Nedir?	75
Örgüt ve Yönetim Nedir?.....	76
Örgüt İçerisinde Birey.....	77
Başaran (1982)'a göre işgören tipleri;.....	77
Örgüt Sağlığı ve Atmosferi	78
Eğitim Yönetimi Nedir?	79
Okul Yönetimi	79
Okul Yönetiminin Alanı ve Önemi	80
Yeni Okul Yönetim Anlayışı	81
YÖNETİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	82
Yetki Devri (Yetki Göçerimi/Yetkilendirme)	84
Sorumluluk.....	85
YÖNETİM SÜREÇLERİ.....	85
Karar	86
Eğitim Örgütlerinde Karar.....	89
Planlama	89
Planlamanın İlkeleri.....	90
Okul Yönetimi İçin Yapılan İşlemler.....	91
İletişim	92
İletişimin Yönü.....	93
İletişim Türleri	94
İletişim Engelleri	94

Değerlendirme	96
Okulu Değerlendirirken Dikkat Edilecek Noktalar	97
Koordinasyon/Eşgüdüm	98
Eşgüdümün Koşulları.....	98
Örgütlenme	99
Örgütün Oluşumu.....	99
Örgütlemeye İşgörenleri Değerlendirme Kriterleri	100
Örgüt Modelleri	100
Etki (Etkileme)	101
Etkileme Yolları.....	101
KAYNAKLAR	102

3. Bölüm

ETKİLİ VE VERİMLİ OKUL

Verimlilik Kavramı	105
Etkililik Kavramı	108
ETKİLİ OKULUN PAYDAŞLARI VE ÖĞRETİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	116
Etkili Okulun Oluşumuna Katkıda Bulunan Önemli Faktör: Öğretmen	116
Etkili Okulda Okul-Aile İş Birliğinin Önemi.....	121
Aileler Çocukların Öğrenmeye Hazır Olmaları için Ne Yapabilirler?	124
Etkili Öğrenci	132
Etkili Okulların Müdürleri	134
Etkili Okulda Program	138
Öğretim Araç ve Gereçleri.....	141
Etkili Okul ve Sınıf	143
SONUÇ	145
KAYNAKLAR	146

4. Bölüm

EĞİTİM-ÖĞRETİM HİZMETİNDE ÇALIŞANLARLA İLGİLİ İŞLEMLER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETMEN ATAMA VE YER DEĞİŞTİRME ESASLARI.....	149
Öğretmen Atama Şartları.....	150
Atama Usulleri	150
İlk Atama.....	150
Yeniden Atama ve Kurumlar Arası Yeniden Atama	150

Engellilerin Ataması.....	151
Kontenjanların Belirlenmesi	151
Duyuru, Başvuru ve Tercihler	152
Atamalar	152
Tebliğat ve Göreve Başlatma İşlemleri.....	153
Öğretmen Adaylık İşlemleri	153
Performans Değerlendirmesi	153
Performans Değerlendirme Sonuçlarına İtiraz.....	155
Performans Değerlendirme Sürecinde Görev ve Sorumluluklar.....	155
Sınava İlişkin Usul ve Esaslar	156
Yazılı Sınav.....	156
Sözlü Sınav.....	156
Yazılı ve Sözlü Sınav Değerlendirmesi.....	157
Komisyonlar.....	157
Sınav Sonuçlarına İtiraz	158
Sınav Sonrası İşlemler	158
Hizmet İçi Eğitim.....	158
Hizmet Bölgeleri, Hizmet Alanları ve Hizmet Puanları.....	159
Hizmet Bölgeleri	159
Hizmet Alanları.....	159
Zorunlu Çalışma Yükümlülüğü Öngörülen Eğitim Kurumlarının Belirlenmesi.....	159
Hizmet Puanının Hesabında Dikkate Alınacak Süreler	160
Zorunlu Çalışma Yükümlülüğüne Bağlı Yer Değiştirmeler.....	160
Zorunlu Çalışma Yükümlülüğünden Muaf Tutulacaklar	161
Zorunlu Çalışma Yükümlülüğü Ertelenecekler	162
Zorunlu Çalışma Süresinden Sayılacak Süreler.....	162
Zorunlu Çalışma Süresinden Sayılmayacak Süreler	163
Öğretmenlerin Aynı Eğitim Kurumunda Azami Çalışma Süresi	163
Mazerete ve Diğer Nedenlere Bağlı Yer Değiştirmeler	164
İsteğe Bağlı Yer Değiştirme İşlemleri.....	165
KURUM İÇİ YA DA KURUM DIŞI GÖREVLENDİRME	166
STAJYERLİK İŞLEMLERİ	167
Temel ve Hazırlayıcı Eğitim.....	167
Temel Eğitimin Öğeleri.....	169
Hazırlayıcı Eğitimin ilkeleri.....	169

Uygulamalı Eğitim.....	169
Adaylığın Kaldırılması	170
PERSONEL ÖZLÜK HAKLARI.....	170
Sicil ve Disiplin.....	172
Sicil Raporu Doldurmak İçin Gerekli Süre.....	172
Disiplin Cezaları (1702 Sayılı Kanun'a göre; branş öğretmenlerini kapsar)	173
Disiplin Cezaları (1702 Sayılı Kanun'a göre)	174
Disiplin Cezaları (657 Sayılı Kanun'a göre)	175
Hastalık İzin Süreleri	176
Sağlıkla İlgili İşlemler.....	176
ASKERLİK İŞLEMLERİ	176
MEB İzin Yönergesi Değerlendirmesi	177
İzin Vermeye Yetkili Amirler	177
Mazeret İzni	177
Hastalık ve Refakat İzni.....	178
Aylıksız İzin	179
Aylıksız İzin Vermekle Yetkili Amirler	179
Diğer İzinler	179
Yüksek Lisans için Yapılan Düzenleme.....	179
Fazla Çalışmaya İzin	180
Çeşitli ve Son Hükümler	180
Sözleşmeli Personel ve Ek Ödeme	181
Personele Dair Geçiş Hükümleri	182
KAYNAKLAR	182

5. Bölüm

ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İŞLEMLER

İLKÖĞRETİMDE ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İŞLEMLER	183
Kayıt Zamanı.....	183
Okula Kayıt Yaşı.....	183
Okul Tespitinin Planlanması.....	183
Yeni Kayıt	184
Nakil	184
İlişik Kesme.....	185

Öğrenim Belgelerinin Düzenlenmesi	186
Öğrenim Belgesi	186
Öğrenci Durum Belgesi	186
Öğrenci Belgesi	186
Diploma	186
Diplomaların Düzenlenmesi	186
ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İŞLEMLER.....	187
Kayıt ve Kabul	188
Dosya İstenmesi, Belgelerin Tamamlanması ve Kesin Kayıt.....	188
Öğrenci Kimlik Belgesi.....	188
Diploma	188
İlköğretim Diplomasının İadesi	189
Geçici Mezuniyet Belgesi.....	189
ÖĞRENCİLERİN DEVAMLARININ İZLENMESİ	190
ÖĞRENCİLERİN SAĞLIKLARI İLE İLGİLİ İŞLEMLER.....	191
İlköğretimde Öğrenci Sağlığı ve Güvenliği.....	191
ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ İŞLEMLER.....	191
Ortaöğretimde Sağlık Hizmetleri	191
Askerlik İşlemleri.....	191
Paso İşlemleri	192
Burs İşlemleri.....	192
DİSİPLİN İŞLEMLERİ	192
İlköğretimde Uyarı	193
Kınama	193
Okul Değiştirme.....	193
Ortaöğretimde Kınama	193
Okuldan Kısa Süreli Uzaklaştırma.....	193
Okuldan Tasdikname ile Uzaklaştırma.....	193
Örgün Eğitim Dışına Çıkarma	194
Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Nakilleri	194
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okul/Kurumlarına Geçişler	194
KAYNAKLAR.....	195

6. Bölüm

ÖĞRETİMİN YAPILMASINA İLİŞKİN İŞLEMLER

PLANLAR	197
ÖĞRETMENLER İLE İLGİLİ TOPLANTILAR	200
ARAÇ VE GEREÇLER	200
ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN YAPILMASI, İZLENMESİ, ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	201
İlköğretimde Ölçme ve Değerlendirme	201
Lisede Ölçme-Değerlendirme	202
KAYNAKLAR.....	202

7. Bölüm

EĞİTİM-ÖĞRETİM İLE İLGİLİ ETKİNLİKLER

SOSYAL KULÜPLER, DEMOKRASİ EĞİTİMİ	203
Demokrasi Eğitimi Uygulama İlkeleri	203
Sosyal Etkinliklerin Amacı	204
Ders Dışı Eğitim Faaliyetleri	204
OKUL-AİLE BİRLİĞİ.....	206
Genel Kurul	206
Genel Kurul Toplantısı	207
REHBERLİK HİZMETLERİ	207
Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servislerinin Kuruluşu.....	207
NÖBET ÇALIŞMALARI.....	208
İlköğretimde Öğretmenlerin Nöbet Görevi.....	208
İlköğretimde Öğrencilerin Nöbet Hizmetleri.....	208
Lisede Öğretmenlerin Nöbet Görevi.....	208
Lisede Öğrenci Nöbetleri	209
OKULUN FİZİKİ DURUMU İLE İLGİLİ İŞLER.....	209
İlköğretimde Binanın Kullanılması.....	209
Lisede Okul Binası	209
Kurum Binaları (Özel Okullar)	210
Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servislerinin Kuruluşu.....	211
KAYNAKLAR.....	211

8. Bölüm

OKULUN MUHASEBE İŞLERİ

Okulu Bir İşletme, Öğrencileri ise Bir Ürün Olarak İsimlendirmek Doğru mudur?.....	213
OKULLARDA GELİR VE GİDER DURUMU	215
HESAP İŞLERİ	215
İlköğretimde Hesap İşleri Memuru	215
Lisede Memur, Daktilograf, Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni, Bilgisayar İşletmeni ve Görevleri	215
KANTİN	216
Kiraya Verme Usulü	216
Gelirlerinin Dağılımı.....	217
AYNIYAT VE DEMİRBAŞ İŞLERİ.....	217
Taşınırıların Kaydı	217
Kayıt Zamanı, Kayıt Değeri ve Değer Tespit Komisyonu	218
Tüketim Suretiyle Çıkış	218
Kullanım Suretiyle Çıkış.....	219
Devir Suretiyle Çıkış.....	219
Yabancı Ülkelere Bağış Veya Yardım Olarak Verilen Taşınırıların Çıkışı.....	219
Satış Suretiyle Çıkış	219
Kullanılmaz Hâle Gelme, Yok Olma veya Sayım Noksanı Nedeniyle Çıkış.....	220
Hurdaya Ayırma Nedeniyle Çıkış	220
DÖNER SERMAYE.....	221
Dağıtılacak Kâr ve Ödeme Zamanı	221
Üretimi Teşvik Primi Ödenmeyecek Personel.....	221
Parça Başı Üretim.....	221
Atölye, Makine Parkı ve Tesislerin İşletilmesi.....	222
KAYNAKLAR.....	223

9. Bölüm

YAZIŞMALARLA İLGİLİ İŞLEMLER

İLETİŞİM VE RESMÎ YAZIŞMA BİÇİMLERİ	225
Konuşmayı Gerektiren Nedenler	225
Yazmayı Gerektiren Nedenler	226
İletişim Engelleri	226
E-DEVLET UYGULAMALARI.....	229
RESMÎ YAZIŞMALARLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	230
Resmî Yazışmalarda Belgenin Bölümleri	232
İLGİ ÖRNEĞİ	236
KAYNAKLAR	237

10. Bölüm

ALTERNATİF OKULLAR VE PROGRAMLAR

Genel Olarak Uzaktan Öğretim (Açık Öğretim) Nedir?	240
ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ UYGULAMALAR	240
Açık Öğretim Lisesi	241
Mesleki Açıköğretim Programı	242
Açık İlköğretim Okulu	242
Montessori Okulları	243
Waldorf Okulları	244
Summerhill Okulu	244
Mıknatıs Okullar	245
İ.D.F. Özel Bilkent Lisesi (İ.D.V. Bilkent High School).....	245
(YSÖP) Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı Uygulamaları.....	247
Çok Amaçlı Okul	251
HANGİ OKUL MODELİ TERCİH EDİLMELİ?	251
KAYNAKLAR	252

11. Bölüm

TEFTİŞ VE DENETİM

Giriş	255
TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE TEFTİŞ	255
YAZILI KURAL VE YETKİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	259
Hukuk	259
Tüzük	259
Yönetmelik	259
Yönerge	259
Genelge	259
Emir	260
İdari İşlem	260
Görev	260
Yetki	260
Sorumluluk	260
Yetki Devri	260
TEFTİŞ, DENETİM VE SORUŞTURMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	261
İnceleme	261
Ön İnceleme	261
Soruşturma (Disiplin Yönünden)	261
Soruşturma (Adli Yönden)	261
Kovuşturma	261
Şikâyet	262
Tanık	262
Ceza	262
Disiplin Cezası	262
Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi	262
Suç	262
KAMU GÖREVLERİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	262
Kamu Görevi	262
Memur	263
Kamu Çalışanı	263
Kamu Görevlisi	263
MAARİF MÜFETTİŞLİĞİNE GİRİŞ VE ATAMAYA İLİŞKİN KURALLAR	263
Görevden Alınma ve Eğitim Denetmenlik Güvencesi	274
Eğitim Denetmenlik Görevinden Alınma	274
Eğitim Denetmenlik Güvencesi	274

EĞİTİM DENETMENİ YARDIMCILIĞI İÇİN BAŞVURU FORMU.....	274
KURUM TEFTİŞ RAPORU	275
Yönetici Teftişi	276
RESMÎ VE ÖZEL OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ, İLKÖĞRETİM VE ÖZEL EĞİTİM OKULLARI YÖNETİCİ TEFTİŞ FORMU	276
Öğretmen Teftişi.....	279
ÖĞRETMEN TEFTİŞ FORMU	280
REHBER ÖĞRETMEN TEFTİŞ FORMU.....	281
KAYNAKLAR	282

EKLER

Ek-1: İlköğretim Kurumlarında Tutulacak Defter Çizelge ve Dosyalar.....	285
Ek-2: Millî Eğitim Müdürlüklerinde Tutulacak Kayıt Defteri ve Dosyalar.....	287
Ek-3: Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul Pansiyonlarında Tutulacak Defter ve Dosyalar	288
Ek-4: Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetlerinde Tutulacak Defter ve Dosyalar	288
Ek-5: Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumlarında Tutulacak Defter ve Dosyalar	291
Ek-6: Millî Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği.....	291
Ek-7: Millî Eğitim Bakanlığı Bilgi ve İletişim Teknolojileri Araçları ve Ortamlarının Eğitim Etkinliklerinde Kullanımında Tutulacak Defter ve Dosyalar	292
Ek-8: Özel Öğrenci Yurtlarında Tutulacak Defter ve Dosyalar	293
Ek-9: Millî Eğitim Bakanlığı Meslekî ve Teknik Açıköğretim Okulunda Tutulacak Defter ve Dosyalar	294
Ek-10: Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurslarında Tutulacak Defter ve Dosyalar.....	295
Ek-11: Millî Eğitim Bakanlığı Açık İlköğretim Okullarında Tutulacak Defter ve Dosyalar	296

12. Bölüm

YÖNETİMDE ETİK DEĞERLER

Kavram Olarak Etik	297
Meslek Etiği	298
Etik İlkeler	298
Öğretmenlik Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumlulukları.....	299
Öğrenci ve Etik.....	301
Okul Yöneticilerinin Etik Sorumluluğu	301
Örtük Programda Etik İlkeler	302
Rehber ve Psikolojik Danışmanların Etik Sorumluluğu	303
Öğrenci Velilerinin Etik Sorumluluğu	304
KAYNAKLAR	306

ÇİZELGELER LİSTESİ

1. Bölüm

Çizelge 1: Yıllara Göre Okul Öncesi Eğitimde Okul, Öğretmen, Şube ve Öğrenci Sayısı.....	11
Çizelge 2: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimi Okullaşma Oranları ve Yaş Grubu.....	12
Çizelge 3: Yıllara Göre İlkokul İçin (Resmî/Özel) Okul, Öğretmen, Şube ve Öğrenci Sayısı.....	15
Çizelge 5: Genel Ortaöğretim Kurumları (2014)	18
Çizelge 6: Yıllara Göre Genel Ortaöğretim Okul, Öğretmen, Şube, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı.....	19
Çizelge 7: Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okulları (2014).....	19
Çizelge 8: Yıllara Göre Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okul, Öğretmen, Şube, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı.....	20
Çizelge 9: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Ortaöğretimde Okullaşma Oranları	20
Çizelge 10: Yıllara Göre Fakülte ve Yüksekokul Okul, Öğretmen, Şube, Öğrenci Ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı	21
Çizelge 11: Özel Gerekisini Olan Engel Grupları	26
Çizelge 12: Türkiye Geneli Özel Eğitimden Yararlanan Engelli Sayısı (2007).....	27
Çizelge 13: Türkiye Geneli Özel Eğitimden Yararlanan Engelli Sayısı (2009).....	27
Çizelge 14: Türkiye Geneli Özel Eğitimden Yararlanan Engelli Sayısı (2012).....	28
Çizelge 15: Eğitim Durumu, İş Gücü Durumu ve Yaş Grubuna Göre Örgün veya Yaygın Eğitim ile Sadece Yaygın Eğitime Katılım Oranları, 2012 (18 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus).....	36
Çizelge 16: Millî Eğitim Bakanlığının 1923'ten Beri Aldığı İsimler	39
Çizelge 17: 2010 Yılı GSMH ile Konsolide Bütçenin Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesine Oranları	58
Çizelge 18: 2010 Bütçesinin Ekonomik Sınıflara Göre Genel Dağılımı.....	58
Çizelge 19: Millî Eğitim Giderlerine Halkın ve İl Özel İdarelerinin Katkıları	59
Çizelge 20: İlköğretim I. Kademesine Öğretmen Yetiştiren Kurumların Alanlar Açısından Kredi Dağılımları	64

3. Bölüm

Çizelge 1: Verimlilik Nedir? Verimlilik Ne Değildir?	105
Çizelge 2: Etkili ve Etkisiz Yöneticilerin Özellikleri.....	135
Çizelge 3: Başarısızlık Tablosu.....	145

11. Bölüm

Çizelge 1: Eski ve Yeni Teftiş Anlayışının Karşılaştırılması	257
---	-----

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ, AMAÇLARI, İLKELERİ VE MEVCUT DURUMU

Türk Eğitim Sistemini anlamak için önce sistemin geçmişini ve bugünkü durumunu bilmekte fayda vardır. Türk Eğitim Sisteminin geçmişinde önemli olan ve bugünkü eğitim sistemini şekillendirdiğine inanılan bazı temel noktalar vardır. Öncelikle bunlar üzerinde durulacaktır.

Her toplumda olduğu gibi, Türk toplumunda da örgün eğitimden önce zengin, algın ve yaygın eğitim etkinliklerinin yapıldığı tarihsel incelemeler sonucunda anlaşılmaktadır. Örgün eğitim kurumu olan okulların ilki, 1040 yılında Nişabur'da Tuğrul Bey tarafından kurulan medreselerdir. Bunu 1067'de Bağdat'ta açılan "Nizamiye Medreseleri" izlemiştir (Ak-yüz, 2006, s. 43). Medreseler; Abbasi halifelerinin ülkesinde, hâkimiyet Büyük Selçuklular'a geçtikten sonra ünlü devlet adamı Nizam-ül Mülk tarafından bir genel öğretim kurumu halinde 13/X/1065 tarihinde Bağdat'ta açılan ve kurucusunun ismine bağlanarak "Nizamiye" adı verilen ve Türklerin İslam dünyasına kazandırdıkları yükseköğretim kurumlarının öncüsüdür. Osmanlı devrinde kurulanların en eskisi "İznik Medresesi"dir. Selçuklu medreselerinden bazıları belli bir bilim dalının öğretimine ayrılmıştır. Örneğin, Konya'daki "Sırçalı Medrese", yalnız fıkıh (İslam hukuku) öğretimine ayrılmıştır. Medreselerde önceleri Arapça olan öğretim dili, XV. yüzyıldan itibaren Türkçeleşmeye başlamıştır.

Medreselere, "sıbyan mektepleri"nde, "dâr-ül huffaz"larda veya evlerinde özel şekilde az çok okuyup yazmayı öğrenmiş ve erginlik çağına ulaşmış gençler kabul oluyorlardı. Hiç okuma-yazma bilmeyenlerin kabulüne de bir engel yoktu. Medreseler verdikleri öğrenim seviyesine göre şöyle derecelenmişlerdi: İbtida-i hariç, hareket-i hariç (ilköğretimi tamamlayıcı ve basit bilgiler veren okullar); ibtidai dâhil, hareket-i dâhil (ortaokul öğretimine denk bulunan basamaklar); musila-i sahn ve musila-i süleymaniye (musila derecesindeki medreseler ise- Fatih ve Süleymaniye- eksik tamamlayan diye adlandırılan lise öğrenimine denk tutulabilecek basamaklar). "Sahn-ı Seman"; edebiyat, ilahiyat ve hukuk dallarına bölünüyordu. "Sahn-ı Süleymaniye"de ise; tıp ve göz hekimliği ile matematik ve tabiat bilimleri dalları vardı. "Dar'ül Hadis" de medrese öğrencilerinin daha üstün İslamî ilimlerde yetişmelerini sağlıyordu. Medrese öğrenimi bir "İcazet" imtihanıyla sona eriyordu ve bu şekilde öğrenimlerini tamamlayanlara "mücaz" deniliyordu.

Medreselerin binaları, çok defa camilerin yanında veya camilerle birlikte inşa olunan kârgir yapılarıdır. Genel olarak tek katlı ve bir avluyu çevreleyen revakın etrafında sıralanmış odalarla, bunların arasında uygun bir yere inşa olunmuş büyük, kubbeli bir dersane veya mescitten meydana geliyordu. Küçük odalar müderrislerle “talebe-i ulüm-softa” denilen öğrencilerin yatıp kalkmalarına ve kişisel çalışmalarına ayrılırdı. Talebeler medreselerin yanında veya yakınındaki imaretlerde yiyip içerler ve birçok derslerini büyük camilerin bir köşesinde müderrislerin rahlesi çevresinde toplanarak ve diz çöküp oturarak izlerlerdi (Düzgüneş, 1973). Bu medreselerde din ve hukuk dersleri, şiir ve Arap edebiyatı gibi dil ve edebiyat dersleri, felsefe ve mantık gibi felsefe grubu dersleri, tıp, hesap ve müspet bilim gibi dersler okutulmakta idi.

Günümüzde artan gereksinimleri karşılamak amacıyla ortaöğretim ve özellikle de yükseköğretimde okul-bölüm düzeyinde de uzmanlaşma en üst düzeye çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde, bu ihtiyaç daha önceden saptanarak medrese düzeyinde uzmanlaşmaya gidilmiştir. Örneğin; hadislerin okunması ve öğretilmesi için “Dâr-ül-hadîs” medreseleri, tıp bilimi için “Dâr-üt-tıb” medreseleri, Mevlana’nın mesnevisini okumak ve öğrenmek için “Dâr-ül-mesnevî” medreseleri, Kur’an-ı Kerim usulüne uygun okuyan ve ezberleyen elemanlar yetiştirmek için “Dâr-ül-kurrâ” medreseleri kurulmuştur (Akyüz, 2006, s. 75). Bu dönemde okul düzeyinde uzmanlaşmanın olması iki önemli faktörün olduğunun bir göstergesi olarak ifade edilebilir: Birincisi, konuya ilişkin bilgilerin çokluğu, ikincisi konuya ilişkin ihtiyaçlar doğrultusunda yeni bilgi ve bulguların ortaya çıkmasına katkıda bulunacak zeminin hazırlanmış olmasıdır.

Türk eğitim tarihi içinde kendisine özgü bir yapıya sahip olan “Enderun Mektebi”, 1455-1909 tarihleri arasında çok fonksiyonlu elemanlar yetiştirerek imparatorluğun yönetim, askerî ve diğer alanlardaki personel ihtiyacını karşılamıştır (Okçabol, 2005, s. 24).

Osmanlı’da kurulan saraya eleman yetiştirme merkezi, Enderun Mektebidir. Osmanlı Devleti’nin dört yüz çadırlık bir aşiretten dünyaya yön veren bir imparatorluk hâline nasıl geldiği incelenmeye çalışıldığında, bunun temelinde Fatih Sultan Mehmet tarafından sistemleştirilen Enderun Saray Mektebi’nin varlığının etkisi görülür. Bu okul, Osmanlı tarihinde yönetici yetiştirmek amacıyla kurulmuş bir okuldur. Okulun kuruluş mantığı içerisinde en iyi ve en bilgili asker, devlet kademesinde yönetici konumda olacak olan en iyi insanı yetiştirmek amaçlanmıştır. İşte bu amaçla kurulan okulun devlet içerisinde ne kadar büyük bir fonksiyon arz ettiği en çok da Osmanlı Devleti’nin Yükselme Döneminde gözlenmektedir. Enderun, klasik medrese anlayışının çok üzerinde bilim, sanat ve edebiyatın talebelere en iyi şekilde öğretildiği bir bilim merkezidir (Oğuz, 2008’den akt. Türkyılmaz, 2009).

Enderun Mektebi kurulana kadar, bu tarzda eğitim veren bir kuruluş yoktu. Selçuklularda ve Avrupa’da hanedan mensuplarının özel itinaya dayalı öğrenim gördükleri biliniyor ise de Enderun mektebinin eğitim sistemi bunlardan tamamen farklıydı (Akkutay, 1984’den akt. Türkyılmaz, 2009).

Enderun’a başlangıçta, Hristiyan halktan toplanan çocuklar alınırdı. Devşirme sistemiyle toplanan bu öğrenciler, Enderun’da iyi bir eğitim görerek güvenilir ve nitelikli bir devlet adamı olarak yetiştirilirlerdi. Devşirme sisteminde çocuklar, Devşirme Kanunu’na

göre toplanırdı. Toplanan bu öğrenciler; Türkçeyi, Türk gelenek ve göreneklerini, İslam dinini öğrenmeleri amacıyla Türk ailelerin yanına verilirlerdi. Türk ailelerin yanında bir süre kalan çocuklar, daha sonra Acemi Ocağı'na gönderilirlerdi. Acemi Ocağı'ndaki askerî eğitim sonunda başarılı olanlar ve sultanın gözüne girenler, yapılan seçme sonucunda Enderun'a alınırdı. Daha sonraları Enderun'a, Müslüman çocukları da alınmaya başlandı. Enderun'da eğitim yedi oda içinde verilirdi. Bu odalarda eğitim süresi, bir ile iki yıl arasındaydı. Enderun'daki bu odalar; Büyük Oda, Küçük Oda, Doğançılar Odası, Seferli Odası, Kiler Odası, Hazine Odası ve Has Oda'dır. Enderun'a girecek olanlar Edirne Sarayı, Galata Sarayı ve İbrahim Paşa Sarayı'nda eğitimlerini tamamlardı.

Enderun öğrencileri, zamanlarının çoğunu din öğrenimi, hat sanatı ve silah kullanımı ile uğraşarak değerlendirirlerdi. Ayrıca kendilerine devlet idaresi ile ilgili bilgiler verirdi. Hepsinin, Arapça, Farsça ve Türkçeyi okuyup yazmaları, Kur'an-ı Kerim okumaları ve çeşitli İslami bilimleri öğrenmeleri gerekirdi. Enderun'daki eğitimlerini tamamlayanlar, önce saray hizmetinde çalışırlardı. Daha sonra kapıkulu süvari bölüklerine dağıtılırlardı. Bu padişahın tahta geçmesi dolayısıyla yapıldı ve bunlar beylerbeyi, sancakbeyi gibi görevlilerle taşraya çıkarlardı (Seydibey, 129'dan akt. Türkyılmaz, 2009).

Enderun'da eğitim şu dört konu üzerinde toplanmıştır:

- Bedenî eğitimler yapıldı.
- Fiilen yapmak üzere saray işleri öğretilirdi.
- Yetenekli olanlar uygun bir sanatta uzmanlaştırdı.
- Teorik bir eğitim görek İslamî bilgilerini arttırırlardı (Karaçam, 2001'den akt. Türkyılmaz, 2009).

Enderun, dinsel medrese türü okullardan uzaklaşmış bir bilim yeri olup, okulun amacı savaşçı-devlet adamı nitelikleri olan, İslam dinine bağlı kişiler yetiştirmektir. Okulu bitirenler iyi konuşan, dürüst ve çelebi kimseler olarak devlet yönetim sistemi içine girmişlerdir. "Enderun denilebilir ki, bugün Türkiye'de Harp Okulu, üniversitelerin kamu yönetimi bölümleri, hukuk fakülteleri, güzel sanatlar okulları, konservatuar, veteriner ve edebiyat fakültelerinin işlevlerini içeren ve bunların ilk kaynağı olan bir öğretim kurumu idi." (Ergün, 1988'den akt. Türkyılmaz, 2009). Enderun yetiştirme sistemi, günümüz uygulaması ile hizmet öncesi, staj ve hizmet içi eğitimlerin birlikte yürütüldüğü bir yetiştirme sistemi olarak işlemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun engin hoşgörüsünden yararlanan çeşitli azınlıklar, değişik amaçlar için birçok okul açmışlardı. Rum, Ermeni, Yahudi, Fransız, Protestan Amerikan Misyonerlik Okulları bunlardan bazılarıdır. Özetle Osmanlı'nın eğitim kurumları üç kümede toplanabilir:

- **Arapça dilli din okulları:** Sıbyan mektebi ve medreseleri kapsayan bu okullar, kişi ya da vakıflarca açılmıştı ve müftülüklerce sınırlı olarak denetlenmekteydi.
- **Yerli okullar:** Orduya nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan askerî okullar ile İstanbul'da açılan sıbyan mektepleri idi.
- **Yabancı dilli din okulları:** Yabancı ülkelerin Müslüman olmayan azınlıklar için açtığı bu okullar, din eğitimi yapmayı hedeflemekteydi (Başaran, 1999, s. 92).